

ХРОНОЛОГИЈА

Виолета АЧКОСКА

МАКЕДОНСКАТА ДРЖАВА ВО 1945 ГОДИНА (ХРОНОЛОГИЈА)

Во текот на 1945 година продлжува процесот на конституирање на новата македонска држава во рамките на југословенската федерација. Тоа е време на зацврстување на сојузните наспроти републичките ингеренции и време на расчистување со противниците на НОБ, соработниците на окупатприте, класните непријатели и политички неистомисленици. Сето тоа се одвива низ процесот на изградување на партиската држава, односно низ преземањето на сите раководни сектори на државата во рацете на кадрите на КПМ, но и со намалување на републичката самостојност во однос на федерацијата и сојузните ингеренции.

Така наспроти градењето на органите на државната власт, дојде до наметнување на партиската над државната власт, кое во најголем степен беше персонифицирано во личноста на Лазар Колишевски кој ги обедини функциите на секретар на ЦК КПМ и претседател на Владата на ДФМ, со едновремено минимизирање на улогата на Президиумот на народното собрание и со политичка дисквалификација на Методија Андонов Ченто и други негови соработници од Президиумот на АСНОМ како „сепаратисти“ и „автономисти“.

Хронолошката рамка на 1945 година е исполнета со учеството на македонските борци во конечното ослободување на Југославија, со напорите за обнова на земјата, обезбедување на прехрана на војската и населението, во подготовките за спроведување на аграрна реформа и колонизација како и ревизија на доделувањето земја на бившите колонисти, во бројни конфискации и создавање на општонароден имот како економска потпора на нова политичка власт на комунистите.

1 јануари - Првото заседание на Президиумот на АСНОМ донесе одлука за формирање на Стопански совет, со цел поорганизирано и побрзо да ги решава стопанските проблеми. За претседател на Стопанскиот совет бил избран Страхил Гигов, а членови биле сите повереници од поверенствата со стопански карактер.

6 - 8 јануари - Во Скопје е одржан Вториот конгрес на НОМСМ на кој, главно, се расправало за учеството на младината во конечното ослободување на Југославија и за улогата на младината во обновата и изградбата на земјата. На конгресот присуствувале преку 1000 делегати како и претставници на антифашистичката младина на Албанија, Бугарија и Грција, претставници на

советската младина и претставници од другите федерални единици на ДФЈ.

7 јануари - Се случи побуна на дел од силите на НОВМ (артилериските бригади) против заминувањето на Сремскиот фронт, со барање да се оди на Солун, во историографијата позната како *настианиите на Скојскојто кале*. Побунетите единици биле разоружани, а пред Воениот суд на Скопската воена област, на 29 јануари биле изведени 39 лица поради организирање и учество „во отворен бунт...против установениот ред-поредок на Народно-ослободителната војска на Југославија“. На 12 мај, судот донесе пресуда со којашто беа изречени смртни казни на 9 лица, огласени за виновни, 14 беа осудени на временски казни, а 9 условно осудени. Смртните казни подоцна биле преиначени, но имало поединечни стрелања на лица, учесници во побуната, додека македонските единици се движеле кон Сремскиот фронт.

10 јануари - Врховниот командант издава наредба за префрлање на XV МНО ударен корпус на Сремскиот фронт, под паролата: „На Берлин“.

10 јануари - Во Скопје е одржан општ работнички митинг на кој се поставени основите на Единствените синдикати во Македонија. На соборот е избран Акционен синдикален одбор на Македонија со задача да формира мрежа на синдикални одбори во сите градови на републиката. Набрзо потоа Акциониот синдикален одбор бил преименуван во Земски одбор на Единствените синдикати на Македонија.

11 јануари - Во Скопје е одржана Првата конференција на балканската младина на која присуствуваа делегати од Југославија, Грција, Албанија и Бугарија. Меѓу другото, беше донесена Резолуција за зближување на младината на балканските земји.

12 јануари - Врховниот командант на НОВЈ издава наредба со која се бара стрелањето на осудени лица да се извршува само по одобрување на Вишиот Воен суд при Врховниот штаб. Во ДФМ оваа наредба не била секогаш почитувана, а имало случаи на стрелања и егзекуции и без судски одлуки.

14 јануари - Дојде до побуна на 20-та бригада на 50-та дивизија од гарнизонот во Штип под паролата „На Солун“. Побунетите војници бараа продолжување на војната за ослободување и обединување на пиринскиот и приморскиот дел од Македонија. Побуната била ликвидирана, а Воениот суд при Штипската воена зона изрече смртни пресуди на 6 лица.

15 јануари - Органите на ОЗН, без редовна судска постапка, извршиле егзекуција на 53 лица од Велес и Велешко. Поединечни стрелања имало и во други места во Македонија (Ресен убиени околу 19 лица, Куманово убиени 48 лица итн.). Убиените лица биле подредувани во неколку категории: 1. активни полициски агенти што учествувале во повеќето провали и убиства на борци и заднички активисти; 2. организатори на контрачета и контрачетници кои извршиле масовни зверства и убиства по селата, и 3. контрачетници и полицајци кои оделе во потера против партизаните, извршиле убиства и направиле зверства и ограбувања по селата. Ликвидациите биле извршени со одобрување на партијата и Колишевски, од сојузното ОЗН. Ченто за ликвидациите бил информиран откако кај него дошле да се жалат роднините на жртвите и веднаш интервенирал кај Тито, сметајќи дека е злосторство да се

убиваат луѓе без судски пресуди.

18 јануари - Одржана е прва седница т.н. *Работно тело* на Президиумот на АСНОМ во состав: првиот потпретседател на Президиумот - Лазар Колишевски, еден од секретарите и сите повереници. На седницата од 22. I 1945 година, Президиумот донесе одлука за неговото формирање. Со формирањето на Работното тело се отстапи од членот 4 од Решението на АСНОМ дека Президиумот е законодавен и извршен орган на ДФМ. Според тоа Решение АСНОМ ја вршеше извршната власт преку Президиумот на АСНОМ. Се отстапи и од членот 8. според кој решенијата на АСНОМ се објавуваат со потпис на претседателот на АСНОМ, а не со потпис на потпретседателот. Со формирањето на Работното тело се реализираше тенденцијата на централните органи на ДФЈ раководството со Президиумот на АСНОМ, односно со државата да го преземе Колишевски, кој веќе ја вршеше функцијата секретар на КПМ.

21 јануари - Во Охрид, во организација на ГО на ЕНОФ бил одржан протестен митинг по повод изјавата на кралот Петар II дека не го признава договорот Тито - Шубашиќ и АВНОЈ. На митингот, помеѓу другите, за националното прашање во Југославија зборувал писателот Радослав Петковски. Такви протести се забележани и во другите градови во Македонија.

22 јануари - Президиумот на АСНОМ донесува *Повелба за привремена административна поделба по окрузи на Федералната единица Македонија*. Со неа била укината поделбата на Македонија на области, а се воведува поделба на окрузи со седишта: Скопје, Куманово, Штип, Струмица, Велес, Битола и Охрид. Во истата Повелба е наведена и внатрешната поделба на окрузите на околии.

25 јануари - Президиумот на АСНОМ формира *Привремена комисија за кооперативно тело* на ДФМ. На 3 февруари Комисијата издала *повелба* во 17 точки за начинот на организирање на затекнатите и новоформираните задруги.

28 јануари - ЦК КПМ одржа партиско советување на кое беше решено да се формираат 8 окружни комитети и Градски комитет на КПМ за Скопје.

31 јануари - Со Решение на Президиумот на АСНОМ бил основан Македонскиот народен театар, како прв професионален театар. Нешто подоцна, во 1946 бил основан и Драмскиот театар во Скопје, а во 1949 и Театарот на малцињставата (подоцна на народностите) „за шиптарското и турското национално малцињство“. За неговите потреби била изградена посебна зграда која располагала со 750 седишта. Од 1956 г. театарот на малцињствата работи како полуаматерски театар. Народни театри биле формирани и во другите градови на Македонија.

- Албанците во Македонија формираат илегална организација наречена „Национал Демократик Шиптаре“. Во своето дејствување таа ги опфаќала Косово и Метохија и Македонија. Имала задача да подготви терен за оружена борба и за интервенција од страна, низ неколку фази: 1. разбивање на територијалниот интегритет на Југославија, со отцепување на автономната област Косово и поголем дел од НРМ; 2. уривање на државното уредување на НР Албанија

со помош на слична организација во странство и со помош на интервенционисти и 3. формирање на „Голема Албанија“.

3 февруари - Претседателството на АВНОЈ носи *Одлука за формирање на Врховен суд на ДФЈ и Одлуки за организирање и надлежности на Јавното обвинителство на ДФЈ*. На истиот начин такви органи се формираат и во федералните единици, со што се изградува унифициран систем на правосудна власт.

4 - 12 февруари - Во Јалта се држи Кримската конференција на шефовите на државите и владите на СССР, Велика Британија и САД (Сталин, Черчил, Рузвелт) на која во однос на Југославија е одлучено веднаш да се спроведе во живот спогодбата Тито - Шубашиќ; да се формира единствена југословенска влада, а во АВНОЈ да бидат привлечени пратеници избрани во 1938 година кои не соработувале со окупаторот. По оваа конференција бил отворен патот за формирање на единствена влада на ДФЈ, а истовремено и влади на федералните единици.

12 февруари - Лазар Соколов, член на Президиумот на АСНОМ и еден од најдоследните застапници за обединувањето на македонскиот народ и за целосно решавање на македонското прашање, во Белград одржал предавање на тема: „Економската позиција на Македонија во нова Југославија“. Во предавањето тој смело и категорично изјавил дека Македонија ќе продолжи да реализира самостојна економска политика.

15 февруари - Со одлука на Президиумот на АСНОМ е формирана втора јазична комисија која работи до 15 април. Во нејзината работа учествувале: Венко Марковски, Веселинка Малинска, Ванчо Бурзевски, Владо Малевски, Димитар Мирчески, Иван Мазов, Лазар В. Костов, Блаже Конески, Димитар Влахов, Киро Хаџи Василев, Лазар Мојсов, Љиљана Чаловска и други. Во неа влегле повеќе „партиски“ луѓе отколку стручњаци за јазикот така што дошло до политизација на прашањето околу азбуката, правописот и сл. Поради противречните мислења за јазичното прашање била формирана и трета јазична комисија.

18 февруари - Формирани се артилериските бригади на 42 и 48 Дивизија на НОВ и ПОЈ за Македонија. Тие учествуваа во завршните операции за ослободувањето на Југославија.

19 февруари - ЦК на КПМ расправа за положбата на бегалците од Грција по капитулацијата на ЕЛАС. Притоа се бара „егејската бригада да се распредели близу до грчката граница, бежанци од Грција, Македонци, да ги наоружае и примаме...Маџири и Грци бежанци да се приберат, постават на работа, но не наоружаваат“.

20 февруари - Поверенството за финансии на НКОЈ се обраќа со писмо до Поверенството за финансии на Президиумот на АСНОМ дека не може да се врши измена на постојната состојба во монетарната област без согласност на сојузниот орган. Во почетокот на март беше определен овластен инспектор за отворање на филијала на Народната банка од Белград во Скопје, со што започна воспоставување на поцврста сојузна финансиска контрола во ДФМ.

22 февруари - Президиумот на АСНОМ носи Одлука за распишување

избори за селски (градски, реонски) и околиски народноослободителни одбори, закажни за 11-15 март.

1 март - Објавена е одлуката на Поверенството за народна одбрана на ДФЈ со која НОВЈ добива назив Југословенска армија, а ВШ се преименува во Генералштаб на ЈА.

4-5 март - Во Скопје е свикан Првиот македонски црковно-народен собор на кој присуствувале 300 делегати (свештеници и мирјани), како и претставници на Президиумот на АСНОМ, Главниот штаб на НОВ и ПОМ, Народниот фронт и други гости. Во резолуцијата донесена на соборот било заклучено: да се обнови Охридската архиепископија како самостојна македонска црква; црквата да има свои народни епископи и народно свештенство; првиот македонски архиереј да носи титула „Охридски архиепископ“, а православната македонска црква „Св. Климентова Охридска архиепископија“ и др. Ваквите одлуки наишле на жестоко противење од страната на српските свештеници кои не се откажувале од македонските епархии.

6 март - НКОЈ донел *Одлука за привремена забрана на враќање на колонистичките во нивните поранешни места на живеење*. Нејзината важност престанала со донесувањето на *Законой за ревизија на доделувањето земја на бившите колонисти и аграрни интересените во Македонија и Косовско-метохиската област*, со оглед на тоа што колонистичкиот проблем се решавал со одредбите на овој Закон. Формално Одлуката е укината 1953 г. со Уредбата за утврдување на прописите на сојузните органи на управата кои престанале да важат.

7 март - Донесен е *Указ за именување на нова југословенска влада* со кој била формирана Привремена влада на Демократска Федеративна Југославија (ДФЈ) на чело со Јосип Броз -Тито.

- Формирано е Привремено народно собрание на ДФЈ.

8 март - За првпат, во ослободено Скопје бил прославен денот на жената. По тој повод, во салата на Офицерскиот дом се одржал голем митинг.

9 март - Привремената влада на ДФЈ носи *Декларација* во која биле изнесени основите на внатрешната и надворешната политика: продолжување на НОБ до дефинитивниот крај на војната; работа за приклучавање кон Југославија на националните територии на северозапад и север кои по Првата светска војна припаднале на Италија; рамноправност на народите; гарантирање на граѓанските слободи и политичките права; стопанска обнова на земјата и спроведување на аграрна реформа и колонизација; зацврстување на натамошната соработка со сојузниците и со соседните балкански народи.

11 - 25 март - Во ДФМ се реализираа првите слободни избори „со примена на принципите на демократското изборно право“. На овие избори, за првпат на гласање излегуваат жените и сите граѓани со наполнети 18 години.

19 март - Президиумот на АСНОМ носи посебен *Правилник за организирање на прочелничка дејност* во НОО. Прочелниците на одделите биле назначувани од страната на Извршниот одбор на НОО.

31 март - Президиумот на АСНОМ носи посебни правила за организација на околиските и на општинските НОО. Овие правила имаат посебно значење за развитокот на локалната управа во периодот до донесувањето на

Уставот на ФНРЈ од 1946 и Уставот на НРМ од истата година каде што се дадени основните уставни принципи за организацијата и функционирањето на народните одбори како основни органи на новата власт.

март - Од Македонија за Војводина заминува младинска работна бригада и други доброволци за да помогнат при извршувањето на земјоделските работи.

- Се спроведува сеидбена кампања проследена со одржување масовни конференции и јавни собири ширум Македонија, под мотото: „Ни педа земја не смее да остане необработена“.

21 март - Политичкото биро на ЦК на КПЈ држи специјална седница за ситуацијата во Македонија. На седницата се расправа по извештајот поднесен од инструкторот на ЦК КПЈ во Македонија, Миха Маринко. Политичката ситуација била оценета како алармантна, затоа што „сепаратизмот и автономизмот“ го зафатил највисокото републичко раководство.

1 април - Во ФНРЈ и НРМ почна пошироко да функционира помошта на УНРРА (United Nation Relief and Rehabilitation Administration - Администрација за помош и обнова на Обединетите нации) која била прекината на 30 јули 1947. Помошта се состоела во стока, главно, прехранбена, со што се задоволувале потребите за прехрана на околу 5 милиони луѓе. Од дадената помош („повеќе од 2 милиони тони стока“) на Македонија отпаѓало околу 1/7 или 15%.

3 април - Започнува со работа Македонскиот народен театар со пиесата „Платон Кречет“ од А. Корнејчук, во превод на Блаже Конески.

4 април - Во Скопје излезе од печат првиот број на весникот „Флака е влазеримит“ („Пламен на братството“), прво гласило на албански јазик во ДФМ.

5 април - АВНОЈ носи *Упатство за формирање на влади на федералните единици* кое означува барање за унифициран тип на државни органи во целата Федерација.

12 април - Пробиен е Сремскиот фронт, создаден уште во октомври 1944. Офанзивата на ЈНА трае до 9 мај 1945 г., до капитулацијата на Германија. Загубите на XV МНО корпус на Сремскиот фронт изнесуваат: 1 674 загинати, 3 400 ранети и 378 исчезнати борци и старешини.

14 - 16 април - Се држи Третото заседание на АСНОМ, познато и како Второ вонредно заседание, за кое се битни неколку работи: 1. поделба на законодавната и извршната власт, 2. избор на првата Народна влада на Македонија, 3. прераснување на АСНОМ во Народно собрание на Федерална Македонија и 4. донесување повеќе законодавни решенија. Избран е Президиум на Народното собрание на Македонија со претседател Методија Андонов-Ченто, потпретседател д-р Димитар Несторов, секретар д-р Борис Спиров и уште девет членови.

16 април - Донесен е *Закон за народната влада на Македонија*, според кој, народната влада е врховен, извршен и наредбодавен орган на државната власт на Федерална Македонија. Првата Народна влада на Македонија ја сочинувале: Лазар Колишевски - претседател; Љупчо Арсов и Абдурахман Мехмед - потпретседатели; Кирил Петрушев, Павел Шатев, Никола Минчев,

Љупчо Арсов, Страхил Гигов, Тоде Ношпал, Богоја Фотев, Неџат Аголи, Вукашин Попадиќ и Георги Василев, министри. Измени во составот на оваа Влада беа направени на 11-12 февруари 1946, при што беа разрешени Љупчо Арсов и Страхил Гигов, а се именувани: Љупчо Арсов, Цветко Узуновски, Кирил Петрушев, Георги Василев, Никола Минчев, Даре Џамбаз.

- Првата Народна влада на Македонија донесе *Декларација* во која ги изнесе програмските цели и задачи кои стојат пред неа, а пред сè конечното ослободување на Југославија, борбата за јакнење на братството и единството, борбата против шовинизмот и сепаратизмот, обнова на стопанскиот живот, разрешување на колонистичкиот проблем и други мерки во аграрната, просветната, правосудната, здравствената и другите сфери.
- Во Скопје биле одржани масовни манифестации на народот по повод изборот на првата Народна влада на ДФМ. Овој чин бил проследен и со многубројни честитки на работниците и селаните, фронтовците и младината и различни други одбележувања низ целата Република.

23 април - Се носи сојузниот *Закон за сиречување на недоушћена шћекулација и сћојанска сабојшажа*. До формирањето на редовните судови, „делата по овој закон“ биле во надлежност на воените судови.

28 април - Владата на НРМ носи *Решение за сћивање вон сила на Законой за сиречување на шћекулацијата* донесен на Третото заседание на АСНОМ.

1 мај - На свечен начин во ДФМ е одбележан Денот на трудот. Помеѓу другото, на плоштадот во Скопје е одржана голема парада на која масовно учествувале единиците на Југословенската армија.

3 мај - Објавена е првата азбука на македонски јазик подготвена од страна на третата јазична комисија што ја сочинувале: Венко Марковски, Васил Иљоски, Мирко Павловски, Блаже Конески, Крум Тошев, Иван Мазов, Густав Влахов, Владо Малевски, Киро Хаџи Василев и Илија Топаловски. Азбуката се состои од 31 буква, а за прв пат беше публикувана во весникот „Нова Македонија“ од 5, 6 и 7 мај 1945 г.

мај - Во Кичевска и Гостиварска околија дел од разбиените групи на балистичките водачи Џемо и Мефаил, од заседа, извршиле четири убиства, при што тројца од убиените биле албански антифашисти, активни учесници во НОВ.

мај - На иницијатива на организацијата на југословенската антифашистичка младина (УСАОЈ), по повод 53-тиот роденден на Јосип Броз Тито (25.05.1945), тргна на својот пат низ Федерацијата првата *Штафетата на младоста*. Оваа манифестација прерасна во традиционална и се одржуваше до смртта на Тито (4.05.1980). Последната штафета до Тито беше однесена во „Куката на цвеќето“, на неговиот гроб, на 25.05.1980 година. Со штафетата на младоста, младината на Југославија искажуваше љубов и почит кон Тито и поддршка на неговата политика. Тоа беше една од манифестациите преку кои се придонесуваше кон градењето на култот на Јосип Броз - Тито.

9 мај - Со одржување на јавни собири и разни манифестации, во ДФМ

беше прославена капитулацијата на нацистичка Германија.

12 мај - Во својот говор, одржан на Основачкиот конгрес на КП Србија, Јосип Броз - Тито отворено се закани со жестока пресметка со тенденциите за самостојност, квалификувани како национален шовинизам, повикувајќи ги комунистите на акција.

15 мај - Завршува Втората светска војна на тлото на Југославија, иако официјално војната беше завршена со капитулацијата на Германија (9 мај 1945). По тој повод настанало општонародно празнување во Скопје и во други градови и места во ДФМ.

15 - 18 мај - Во Скопје се држи Конференција на претставниците на окружните, околските и општинските народни одбори на која Лазар Колишевски се залага за бескомпромисна „борба против шпекулантите“ и против оние кои не ги исполнуваат задолженијата кон државата, сметајќи дека таа борба е „неразделна од борбата за обнова на земјата и за зголемување на производството“. Инаку, во пролетта 1945 година „борбата против шпекулантите“ се води на широк фронт во целата Република поттикната и од кадрите на сојузниот државно-партиски центар (Е. Кардељ, С. Жујовиќ, А. Хебранг итн.).

19 мај - Со Одлука на Претседателството на Владата на ДФМ бил формиран Македонски статистички уред. Во текот на декември се формирале и негови референства. Во 1951 прераснал во Завод за статистика и евиденција на НРМ.

- Со Уредба на Министерскиот совет на Народната влада на ДФМ во Скопје е формиран Металски завод „Тито“.

24 мај - Претседателството на АВНОЈ усвои Закон против предизвикување на национална, расна и верска омраза.

24 - 27 мај - Претседателството на АВНОЈ носи три значајни закони: 1. Закон за постапување со имотот кој сопствениците морале да го напуштат во текот на окупацијата и со имотот одземен од окупаторите и нивните помагачи, со кој се врши допрецизирање на одредбите на Решението од 21. 11. 1944; 2. Закон за одземање на воената добивка стекната за време на окупацијата; 3. Закон за заштита на народните добра и нивното управување, со кој се забранува секако бесправно отуѓување на народниот имот, негово натрупување кај поединци, а истовремено се обезбедува контрола над работењето и управувањето со народните добра.

30 мај - Методија Андонов-Ченто е повикан во Белград и примен на разговор кај Јосип Броз-Тито, веројатно заради предупредување, пред да биде политички дисквалификуван.

мај - јуни - ЦК на КПМ испраќа извештај до ЦК на КПЈ во кој наведува дека КПМ брои 6 077 членови. Тие, според социјалниот состав, биле: 3092 сиромашни селани, 1 476 работници, 512 средни селани, 485 занаетчији, 408 интелектуалци и 104 богати селани („кулаци“), додека, пак, националниот состав бил следниот: 5 731 Македонец, 106 Турци, 89 Шиптари, 65 Срби, 19 Словенци, 12 Евреи, 49 Власи и неколку останати.

6 јуни - Претседателството на АВНОЈ носи Закон за конфискација и за извршување на конфискацијата кој прецизно ја дефинирал делумната и це-

лосната конфискација, задолжувајќи ги соодветните територијални институции на Државната управа на народните добра (ДУНД) да располагаат со конфискуваниот имот.

7 јуни - Министерството за народна просвета носи *Решение* со кое е озаконет проектот на македонскиот правопис, усвоен на 2 јуни од страна на Комисијата за јазик и правопис.

4 јули - Министерството за внатрешни работи носи Решение за забрана на продажбата, купувањето и задолжувањето на земјоделското земјиште, шумите и земјоделските згради и објекти, со оглед на веќе најавената аграрна реформа и ревизијата на доделувањето земја на бившите колонисти и аграрни интересенти во Македонија.

јули - Наместо реквизицијата се воведува *задолжителен ојскуј на земјоделски производи*, најнапред како привремена мерка, а потоа како траен систем, со цел да се задоволат потребите на населението и војската од храна и да се обезбедат сировини за индустријата и за извоз.

- Претседателството на АВНОЈ носи *Закон за организација на земјоделската машинска служба* со кој биле озаконети претходните прописи со кои се започнало создавањето на МТС според советскиот образец. Основите на МТС во ДФМ биле поставени во текот на летото и есента 1945 година заради многу ниската материјална и техничка база на македонскиот аграр. Биле укинати во мај 1950 врз основа на претходната *Уредба за доделување на тракториите и земјоделските машини на задружното земјоделство*.

23 јули - Стопанскиот совет носи *Решение за формирање на земјоделска комисија за Војводина* во чија надлежност било раководењето со имотите кои по Решението на АВНОЈ од 21.11.1944 биле конфискувани од лицата од германска народност и народните непријатели, како и да раководи со земјишниот фонд кој требало да се формира со спроведувањето на аграрната реформа и колонизацијата.

26 јули - Почина Чеде Филиповски-Даме, припадник на работничкото и комунистичкото движење, учесник во НОВ, воен раководител, народен херој (1949).

30 јули - Излезе од печат првиот Правопис на македонски јазик.

31 јули - На седницата на Законодавниот одбор на Претседателството на АВНОЈ избиле многу остри расправи околу создадената нетрпеливост помеѓу колонистите Срби и Црногорци, од една, и Македонците, од друга страна. Притоа, Емануел Чучков барал иселување на колонистите сметајќи дека тие се наоѓаат во Македонија заради остварување на големосрпските цели и дека ја загрозуваат македонската нација. Напроти Чучков, Сретен Вукосављевиќ и Марко Вујачиќ тврделе дека колонистите не ја загрозуваат македонската нација, со навредлив тон „ако таа воопшто постои“ и дека на теренот во Македонија колонистите доживуваат најразлични малтретирања. Марко Вујачиќ изразил посебна недоверба кон Емануел Чучков како припадник на ВМРО и непартиец, барајќи по тоа прашање да разговара само со комунисти. Затоа, на 1 август 1945 г. во Белград бил повикан Лазар Колишевски, кој изјавил дека ќе се работи „сосема согласно“ по упатствата

што ќе ги изработи министерот за колонизација и дека ќе се постигне договор „во поглед на враќањето на колонистите во Македонија“.

3 август - Претседателството на АВНОЈ донесе *Закон за ревизија на доделувањето земја на бившиите колонисти и аграрни интереси во Македонија и Косовско-метохиската област* со цел да се исправат повредите на сопственичките права направени со аграрната реформа во периодот 1919-1941.

5-7 август - Одржан е основачкиот конгрес на Народниот фронт на Југославија.

7 август - Во Белград почна одржувањето на Третото заседание на АВНОЈ кое проширено со пратеници од граѓанските партии (до 1941), на 10 август го промени своето име во Привремено народно собрание на Демократска Федеративна Југославија.

18 август - На состанок на секретарите на окружните комитети на КПМ се разгледува политичката ситуација воДФМ и состојбите во КПМ. Посебно е истакната појавата на *антипартијиска група*, во која спаѓале: Емануел Чучков, Лазар Соколов, Киро Глигоров, Методија Андонов - Ченто, Венко Марковски, Михајло Апостолски, Петре Пирузе, Благој Хаџи Панзов, Димитар Влахов и други. На оваа група, меѓу другото, и се префрла за нејзиното залагање македонското прашање да се реши интегрално, со обединување на македонскиот народ, а не парцијално, само во рамките на авнојска Југославија. За „сепаратизмот“ и „автономизмот“ на оваа група било расправано и на пленум на ЦК КПМ како и во потесното раководство на ЦК КПЈ.

- На состанокот од 18 август, било дискутирано и за положбата на бегалците од егејскиот дел на Македонија, при што било заклучено: на секој седум дена преку органите на власта да се испраќаат извештаи во Владата за нивната положба; да се организираат културно-просветни одбори за просветна и политичка работа меѓу нив; да се активираат во Народниот фронт; да се формираат мешани одбори од бегалците и од граѓанството кои ќе водат сметка за нивното снабдување итн.
- Формирана е конспиративна политичка организација *Демократски фронти на Македонија - "Илинден 1903"*, чија основна програмска цел била национално обединување и самостојна државност на трите дела од Македонија. Нејзината активност се засилила во 1946 година во врска со актуелизирањето на решавањето на македонското национално прашање на Париската мировна конференција.

23 август - Привременото народно собрание наДФЈ го донесе *Законом за аграрна реформа и колонизација*, правен акт со кој се регулира прашањето околу промената на земјишно-сопственичките односи во Југославија. Се спроведува во периодот 1945-1948 година и содржел две компоненти: 1. аграрна реформа; 2. колонизација. Бил заснован врз принципот дека „земјата припаѓа на оној кој ја обработува“. Со примената на овој Закон биле експроприрани големите поседи и се укинувале феудалните остатоци во земјишните односи. Приватниот земјишен посед се ограничил на вкупно 45, односно 25-35 хектари аграрно земјиште, а за неземјоделското население на 3 хектари.

30 август - Донесен е првиот *Закон за територијална поделба на Федерална Македонија* со кој наместо дотогашните седум се утврдуваат четири окрузи и градот Скопје како посебна административно-територијална целина. Врз основа на овој Закон, со посебна уредба, Владата на НРМ го определила бројот на околиците (вкупно 33 околии), територијалните подрачја и седиштата на околските и на месните народни одбори. Биле формирани: Скопски округ со седиште во Скопје што го сочинувале дотогашните Кумановски и Тетовски округ, заедно со Скопската и Дебарската околица; Штипски округ - дотогашниот Штипски и Струмички округ; Битолски округ - Битолски, Прилепски и Охридски округ без Дебарска околица и Велешкиот округ со околиците Велешка, Светиниколска, Кавадаречка, Неготинска, Гевгелиска и Валандовска.

9 септември - Донесена е *Уредба за спроведување на населувањето на борциите во Војводина*, според која, приоритет на добивање земја (во просек 8 катастарски утра или 4,7 хектари по семејство) имале учесниците во НОВ, семејствата на загинатите народни херои, офицерите од Југословенската армија кои по занимање биле земјоделци. Со оваа Уредба се надополнува *Уредбата за редот на првенството на доделување земја* од 2. 9. 1945.

есента - Започна спроведувањето на *колонизацијата* на борецки и други семејства од настраданите со војната и пасивни краишта на федерацијата во подрачја каде имаше повеќе земја за обработување. Главно колонизационо подрачје беше Војводина каде, специјално за таа намена, бил формиран земјишен фонд од 235.000 хектари. Во рамките на надворешната (надвор од републиките) и внатрешната колонизација (во републички рамки) до почетокот на 1948 биле населени околу 60.000 семејства од целата Федерација.

1 октомври - Народното собрание на ДФЈ носи Закон за конечна ликвидација на земјоделските долгови, допрецизиран една година подоцна (на 8.10.1946 г.) со Закон за потврдување и измена на Законот за конечна ликвидација на земјоделските долгови.

11 октомври - По повод Денот на востанието на македонскиот народ, на плоштадот во Скопје, е одржан масовен митинг на кој свечен говор одржал Јосип Броз-Тито. Според масовната присутност, исто така, биле забележани митинзите со титовите настапи на скопскиот плоштад на 2.08.1949 и на 11.10.1953 година.

18 октомври - Одржан е собир на селаните во с. Љубаништа, Охридско, на кој е формирана првата селска работна задруга во Македонија. До крајот на 1945 година во НРМ биле формирани вкупно 6 СРЗ.

11 ноември - Спроведени се избори за Уставотворно собрание на ДФЈ на кои апсолутно мнозинство доби листата на Народниот фронт (90,48% од изброените гласови) чиј носител беше Јосип Броз-Тито.

21 ноември - Владата на НРМ носи *Уредба за определување на бројот на околиците и месните народни одбори* со која што се прекројува северната државна територија на НРМ. Според оваа *Уредба*, градовите: Качаник, Прешево, Бујановац и Трговиште кои во тоа време (август 1944 - ноември 1945) претставуваа македонски административни центри, управувани од пове-

ренствата на Президиумот, беа отугени од НРМ. Заедно со овие центри беа отугени и некои села и дел од Козјачкиот масив, со што и манастирот Свети Отец Прохор Пчински, во кој беа ставени темелите на современата македонска држава, влезе во составот на НР Србија.

29 ноември - Во Народното собрание во Белград, по изборите и изјаснувањето на народите на референдум, беше донесена *Декларација за прогласување на Република*, а името на државата е променето во *Федеративна Народна Република Југославија* (ФНРЈ).

25 декември - Донесен е *Закон за аграрна реформа и внатрешна колонизација на НРМ* според рамките определени во сојузниот Закон, но и со додавање на некои одредби кои ги карактеризирале специфичностите на аграрно-сопственичките односи во Македонија.

28 декември - Тргна првиот организиран транспорт на македонски колонисти за Војводина. Низ повеќе транспорти, до почетокот на 1948 година, кога формално завршила колонизацијата во Војводина, од планираните 2.000 семејства од Македонија во Војводина биле населени вкупно 1.678 семејства со 10.352 членови на семејствата. Најголемиот дел од нив се населиле во Банат (1.538 семејства со 9.520 членови), а далеку помал број во Бачка (137 семејства со 782 членови) и Срем (7 семејства со 50 членови).

29 декември - Формирана е Контролна комисија при Претседателството на Владата на ФНРЈ. На 1.02.1946 г. започнала со работа Сојузната контролна комисија на ФНРЈ, а од 8.01.1949 до 31.01.1951 г., кога е укината, работи Комисијата за државна контрола на ФНРЈ. Аналогно на сојузните, контролни комисии биле формирани и на ниво на републиките и на пониските територијално-административни единици. Контролните комисии имале големи ингеренции и го контролирале целокупното работење на сите органи на владата, народните одбори, државните и задружни установи и претпријатија, како и претпријатијата и установите над кои вршела контрола државата.

декември - Околинскиот комитет на КПМ - Струга расправа за сè уште присутната големоалбанска пропаганда во Струшка околија. Имено, во текот на 1945 година биле забележани повеќе барања на исламизираните Македонци нивните деца да учат во албански училишта иако не го знаеле албанскиот јазик.

- Според сојузната статистика, во ДФМ беа затекнати 140 фабрики со 8.873 работни места, односно 3.391 вработен.
- Во текот на 1945 година во ФНРЈ биле создадени 26 казнени заводи во кои до месец октомври биле затворени 8.436 лица. Покрај тоа, постоеле и логори со германски заробеници во кои имало 119.897 логораши. Биле одржани бројни судски процеси против соработниците на окупаторот и биле конфискувани нивните имоти.
- Венко Марковски го објави автобиографскиот роман во стихови „Климе“ кој поминал незабележливо во македонската јавност. Со ваквиот однос кон неговото дело започнала отворената дисквалификација на Венко Марковски на македонската политичка и културна сцена, пред сè, заради неговиот судир со просрпската струја во македонската раководна структура. Во следната, 1946 година,

Венко ја објавува драмската пиеса „За родниот кат“ која по првата изведба била забранета за прикажување. И следните дела на Марковски наишле на крајно лоши оценки од тогашната критика, особено од страна на Димитар Митрев.